

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВЕЗЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

ACTUAL ISSUES OF ORGANIZING TRANSPORT OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE TO EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Крамаренко І. С.

Кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
начальник відділу наукового дослідження та впровадження
засобів навчання в безпечний освітній простір,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-4692-2778

Низковська О. В.

Науковий співробітник
відділу наукового дослідження та впровадження
засобів навчання в безпечний освітній простір,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8994-159X

Iryna Kramarenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head at the Scientific Research and Implementation Department
Teaching Aids in a Safe Educational Space,
State Scientific Institution «Institute of education content modernization»,
Kyiv, Ukraine

Olena Nyzkovska

Researcher at the Scientific Research and Implementation Department
Teaching Aids in a Safe Educational Space,
State Scientific Institution «Institute of education content modernization»,
Kyiv, Ukraine

У статті наведено дані моніторингу потреби регіонів України в підвезенні дітей старшого дошкільного віку до закладів дошкільної освіти та у зворотному напрямку. Моніторинг проведено в межах членства в робочій групі Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) з розроблення пропозицій щодо врегулювання питання перевезення дітей дошкільного віку в заклади дошкільної освіти шкільними автобусами (наказ МОН від 15.11.2023 № 1396) на виконання листа МОН від 01.12.2023 № 6/297-23. Зібрані дані будуть корисні у процесі підготовки змін до ключових нормативно-правових актів та розпорядчих відомчих документів, якими має регламентуватися організація відповідних перевезень. У подальшому стане можливим вирішення питань їх фінансування, матеріально-технічного і кадрового забезпечення. Вивчення даного питання актуалізувалося в умовах дії воєнного стану і на фоні посилення зусиль держави щодо оптимізації безкоштовних й безпечних перевезень учнів до закладів загальної середньої освіти (включно з опорними закладами та їхніми філіялами) з урахуванням освітніх втрат, яких зазнала і система дошкільної освіти. Це є перше прицільне вивчення потреби в підвезенні здобувачів дошкільної освіти, яке показує реальну картину справ станом на кінець 2023 року та допоможе органам управління освітою спільно з органами Національної поліції, інших міністерств і відомств оцінити ресурси, резерви, ризики, економічну та соціальну вигоду від нововведень, убезпечитися від помилок на основі наявного багаторічного досвіду організації перевезень школярів із залученням спеціалізованих автобусів, орендованого, громадського, приватного транспорту.
Ключові слова: заклади дошкільної освіти; діти старшого дошкільного віку; спеціалізовані шкільні автобуси; потреба у підвезенні.

The article provides data on the monitoring of the needs of the regions of Ukraine in the transport of children of older preschool age to preschool education institutions and in the opposite direction. The monitoring was carried out within the framework of membership in the working group of the Ministry of Education and Science of Ukraine (hereinafter referred to as the Min-

istry of Education and Science of Ukraine) on the development of proposals for the settlement of the issue of transportation of preschool children to preschool education institutions by school buses (order of the Ministry of Education and Science of November 15, 2023 No. 1396) in compliance with the letter of the Ministry of Education and Culture dated December 1 .2023 No. 6/297-23. The collected data will be useful in the process of preparing changes to key normative legal acts and administrative departmental documents, which should regulate the organization of the relevant transportation. In the future, it will be possible to solve the issues of their financing, material and technical and personnel support. The study of this issue was actualized in the conditions of martial law and against the background of strengthening the state's efforts to optimize free and safe transportation of students to general secondary education institutions (including support institutions and their branches), taking into account the educational losses suffered by the preschool education system. This is the first targeted study of the need for transportation of preschoolers, which shows the real picture of the situation as of the end of 2023 and will help the education management authorities, together with the National Police authorities, to assess resources, reserves, risks, economic and social benefits from innovations, to avoid mistakes on the basis of many years of experience in organizing the transportation of schoolchildren with the involvement of specialized buses, rented, public, and own transport.
Key words: preschool education institutions; children of older preschool age; specialized school buses; the need for a ride.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність вивчення потреби у підвезенні дітей старшого дошкільного віку до закладів дошкільної освіти та у зворотному напрямку впливає із загальних вимог чинного законодавства України стосовно забезпечення всім учасникам освітнього процесу рівного доступу до здобуття освіти. Вирішення цього питання має суттєве практичне значення з огляду на політику української держави у сфері освіти.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 8) учням закладів загальної середньої освіти гарантується рівний доступ до освіти, серед іншого, зобов'язанням органів державної влади та місцевого самоврядування забезпечити територіальну доступність шляхом «...підвезення учнів та педагогічних працівників до закладу освіти і у зворотному напрямку» [1]. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» (стаття 3) державна політика у сфері дошкільної освіти ґрунтується на визнанні пріоритетної ролі дошкільної освіти й створенні належних умов для її здобуття, забезпеченні доступної дошкільної освіти в державних і комунальних закладах дошкільної освіти, зокрема і дітям з особливими освітніми потребами. Водночас, держава виголошує законодавчу норму щодо обов'язковості дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку [2]. При цьому законом не унормовується право цієї категорії здобувачів дошкільної освіти на територіальну доступність шляхом підвезення до закладів освіти. Таким чином, створюється правова колізія: є право та обов'язок, але відсутній один із ключових інструментів їх реалізації.

З огляду на те, що більшість старших дошкільників 6-річного віку є учнями закладів загальної середньої освіти і можуть користуватися підвезенням шкільними спеціалізованими автобусами, основний контингент потенційних отримувачів послуг з підвезення до дитсадків і у зворотному напрямку – це діти 5-річного віку

й ті 6-річні малята, що з певних причин, передбачених законодавством про освіту, не пішли до школи при досягненні 6 років. Значна віддаленість закладів дошкільної освіти від місць проживання деяких старших дошкільників створює перешкоди у подоланні цього шляху, іноді зовсім унеможлиблює відвідування закладу освіти (через складні погодні умови, опади тощо). Особливо проблематично доправляти до освітнього закладу дітей з обмеженими фізичними можливостями, зокрема тих, що пересуваються на кріслах колісних. Як наслідок – порушення права на освіту і рівний доступ до неї, непідготовленість майбутнього першокласника до шкільного життя за всіма сферами життєдіяльності дитини, насамперед, у сфері соціального та психічного розвитку дитячої особистості, пізнання себе самого, світу інших людей, культури, природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Окреслене МОН у 2023 році завдання розроблення пропозицій щодо врегулювання питання підвезення дітей дошкільного віку (5-6 років) до закладів дошкільної освіти та у зворотному напрямку шкільними автобусами раніше не ставилося і не розглядалося на рівні центрального органу виконавчої влади у сфері освіти, а тому і не досліджувалися підстави для його розв'язання. Окремі спроби його вирішення були на рівні органів місцевого самоврядування через часткове залучення шкільних автобусів зі значними обмеженнями через відсутність у салонах резервних посадкових місць для дітей дошкільного віку та осіб, які їх супроводжують. Найпоширенішими транспортними засобами для підвезення дошкільників, що мешкають за межею пішохідної доступності до закладів освіти, були й залишаються громадський (зрідка – орендований чи найманий) та приватний (власний) транспорт, яким діти перевозяться, зазвичай, в індивідуальному порядку (не групами) та у супроводі батьків або інших повнолітніх членів родини. Оскільки порушене в нашому дослідженні питання рані-

ше не вивчалоя і дані відповідних досліджень відсутні, ми зупинилися на аналізі чинної нормативної бази, якою регламентуються питання перевезень наймолодших здобувачів освіти.

Не лише закони України у сфері освіти, а й інші нормативно-правові документи (Правила дорожнього руху, державні стандарти на виробництво шкільних автобусів, санітарні регламенти тощо) не містять вимог стосовно організації перевезень дошкільників, складання маршрутів руху з урахуванням дітей дошкільного віку та режиму роботи закладів/відділень/підрозділів дошкільної освіти, їхньої віддаленості від місць мешкання дітей, облаштування пасажирських салонів у спеціалізованих автобусах, супроводу таких маленьких дітей дорослими, юридичної правомірності цих перевезень з огляду на вік дітей, процедури погодження з батьками (особами, які їх замінюють) дозволів на перевезення, та ін.

У рамках процесу дослідження даного питання корисними є результати наших розвідок стосовно, зокрема, санітарного законодавства, які показали: пункт 3 розділу I «Загальні положення» Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [3] чітко визначає відстань проживання учнів від закладу освіти (понад 2 км), яка дає право на забезпечення підвезенням. Там також прописано норму щодо організації підвезень з попередньо визначеними зупинками та відстані від місця проживання учнів до місця збору на зупинці не більше 500 м. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів [4] жодної подібної норми не містить.

У документах, що унормовують правила пасажирських послуг та руху на дорогах, також не знаходимо відповідних вимог з адресацією на вікову категорію пасажирів дошкільного віку. Так, пунктом 43 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту передбачено загальну заборону на перевезення дітей віком до 14 років без супроводження дорослих, окрім випадків «перевезення дітей до загальноосвітніх закладів чи дошкільних навчальних закладів у сільській місцевості автомобілями внутрішньо-обласних маршрутів та регулярних перевезень» [5]. При цьому ні в даному, ні в інших документах не знаходимо механізму реалізації перевезень у зазначених випадках. Правила дорожнього руху (пункт 21.11) лише один раз роблять посилання на маленьких дітей (не за віком, а за зростом), забороняючи перевозити дітей, «зріст яких менше 145 см, у транспортних засобах без використання дитячих утримуючих систем» [6].

Оскільки у своєму дослідженні ми виходили з гіпотези про можливість та необхідність практичного розв'язання зазначеного питання в Україні, важливо було вивчити також технічні характеристики шкільних автобусів, які виробляються на

вітчизняних підприємствах, на предмет гарантування безпеки перевезень цієї вікової категорії здобувачів освіти. Аналіз чинного державного стандарту України ДСТУ 7013:2009 «Автобуси спеціалізовані для перевезення школярів. Технічні вимоги» [7] показав: формулювання вжитих термінів не приведені у відповідність до чинного законодавства про освіту, вікова категорія старших дошкільників не введена до сфери дії даного нормативного документа, а тому зміст технічних вимог не зорієнтований на транспортне обслуговування та забезпечення безпеки перевезень вихованців закладів/відділень/підрозділів дошкільної освіти (кількість, розташування, конструкція, габарити крісел пасажирських, зокрема й місць для крісел колісних, кількість супроводжуваних осіб та ін.).

При цьому внесення відповідних змін до згаданих вище нормативних документів можливе лише після законодавчого врегулювання можливості забезпечення територіальної доступності здобуття обов'язкової дошкільної освіти шляхом підвезення дітей старшого дошкільного віку шкільними автобусами в Законі України «Про дошкільну освіту».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Основою та обґрунтуванням необхідності початку процесу оновлення і зміни нормативної бази для запровадження у практику підвезення дітей дошкільного віку до закладів освіти є вивчення на рівні кожного регіону потреби в таких підвезеннях. На заваді не може стати навіть дія воєнного стану в країні, оскільки цей моніторинг покаже загальні тенденції, підтвердить чи спростує одразу підстави для такої широкомасштабної законотворчої роботи, інтеграції зусиль різних міністерств і відомств, як от: МОН, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Технічний комітет стандартизації «Дорожній транспорт» та інші компетентні органи та установи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є вивчення кількісних показників підвезень дітей до закладів дошкільної освіти, аналіз забезпеченості цими підвезеннями здобувачів дошкільної освіти в розрізі регіонів та в цілому по країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моніторинг потреби закладів /відділень/підрозділів дошкільної освіти в підвезенні вихованців старшого дошкільного віку проведено згідно з листом МОН від 01.12.2023 № 6/297-23 станом на кінець грудня 2023 року за спеціально розробленою і затвердженою в МОН формою. У дослідженні взяли участь департаменти освіти і

науки обласних, Київської міської державних (військово-цивільних) адміністрацій усіх 25 регіонів України (дані від Київської області не надійшли). Оскільки заклади дошкільної освіти Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської, Херсонської областей в умовах окупації та активних бойових дій працюють у дистанційному режимі, у цих регіонах фактична потреба в підвезенні вихованців на період збору інформації відсутня.

Вивчення питання проводилося за такими ключовими кількісними показниками: мережа закладів/відділень/підрозділів дошкільної освіти; контингент вихованців старшого дошкільного віку в них, зокрема й тих, що потребують підвезення та підвозяться різними видами транспор-

ту; особливі категорії вихованців (внутрішньо переміщені особи, діти, які пересуваються на кріслах колісних).

За отриманими даними, станом на 31.12.2023 загальна кількість закладів/відділень/підрозділів дошкільної освіти, які функціонують (з урахуванням освітніх втрат від початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ на територію України 24.02.2022), склала 11 902, загальна кількість вихованців старшого дошкільного віку в них становила 311 451 дитину, серед яких 20 525 дітей – внутрішньо переміщені особи, 58 – діти з обмеженими фізичними можливостями, які пересуваються на кріслах колісних. У розрізі регіонів ця інформація подана в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість закладів дошкільної освіти (дошкільних відділень, підрозділів), які функціонують, та кількість дітей старшого дошкільного віку, станом на 31.12.2023

№ з/п	Регіон (область/ м. Київ)	Кількість закладів дошкільної освіти (дошкільних відділень, підрозділів), які функціонують	Загальна кількість дітей старшого дошкільного віку		
			Усього	з них:	
				внутрішньо переміщені особи	діти, які пересуваються на кріслах колісних
1.	Вінницька	683	15 867	1 133	1
2.	Волинська	481	10 049	303	2
3.	Дніпропетровська	856	29 389	1 897	1
4.	Донецька	146	3 158	721	0
5.	Житомирська	601	13 299	558	0
6.	Закарпатська	585	12 278	584	1
7.	Запорізька	164	0	0	0
8.	Івано-Франківська	440	11 033	521	8
9.	Київська	697	21 618	1 559	19
10.	Кіровоградська	439	8 056	476	0
11.	Луганська	21	253	196	0
12.	Львівська	915	21 229	1 201	3
13.	Миколаївська	327	6 580	512	0
14.	Одеська	821	35 262	1 839	0
15.	Полтавська	592	12 741	888	2
16.	Рівненська	510	14 478	132	2
17.	Сумська	237	6 600	275	1
18.	Тернопільська	544	10 526	520	1
19.	Харківська	338	16 195	2 477	0
20.	Херсонська	91	1 247	69	0
21.	Хмельницька	646	11 643	700	3
22.	Черкаська	561	13 121	1 197	0
23.	Чернівецька	376	8 901	321	0
24.	Чернігівська	317	6 719	265	2
25.	м. Київ	514	21 209	2 181	12
Разом		11 902	311 451	20 525	58

Джерело: складено авторами

Аналіз даних, наведених у таблиці 1 засвідчує, що станом на кінець поточного року всі заклади дошкільної освіти в Донецькій, Запорізькій, Луганській, Харківській та Херсонській областях функціонують у дистанційному форматі, що пов'язано з

безпосередньою близькістю до лінії фронту. Частина закладів у Донецькій, Запорізькій, Луганській та Херсонській областях знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Ці фактори унеможливають дати повну інформацію про окреслену потребу.

За даними оперативної інформації із регіонів встановлено, що 29 231 діти старшого дошкільного віку, які відвідують заклади дошкільної освіти потребують підвезення до закладів освіти, зокрема: 1 444 дитини – внутрішньо переміщені особи та 26 - діти з обмеженими фізичними можливостями, які пересуваються на кріслах колісних.

Загалом, у 2023 році усіма видами транспорту підвозиться 23 955 дітей, з них (рис. 1): 9 725 осіб шкільним автобусом, 443 – найманим/орендова-

ним транспортом, 13 787 – громадським/власним транспортом.

Перевезення майже 24 тис. дітей старшого дошкільного віку різними видами транспорту (шкільними автобусами, найманим/оренованим, громадським/власним транспортом) дозволяє задовольнити потребу на 82 %. Державними органами організовано підвезення лише 35 % здобувачів освіти (шкільними автобусами, найманим орендованим транспортом).

Рис. 1. Забезпеченість підвезенням дітей старшого дошкільного віку до закладів освіти

Джерело: складено авторами

Організація підвезення дітей старшого дошкільного віку до закладів освіти вимагає особливої уваги до безпеки, комфорту та врахування наступних педагогічних аспектів:

1. Безпека транспортних засобів:

- використання безпечних та комфортних транспортних засобів для перевезення дітей дошкільного віку;

- встановлення в автобусах дитячих автокрісел, ременів безпеки та інших заходів для забезпечення безпеки дітей під час поїздки.

2. Відстань та маршрути:

- організація маршрутів таким чином, щоб відстань від дому до зупинки була мінімальною;

- розробка оптимальних маршрутів для забезпечення ефективності та швидкості поїздки.

3. Водії та супроводжуючі особи:

- кваліфікація водіїв, які мають відповідний досвід та кваліфікації для перевезення маленьких дітей;

- наявність додаткового персоналу (наприклад, асистентів або вихователів) для нагляду за дітьми та виконання необхідних обов'язків.

4. Батьківська участь:

- забезпечення ефективної комунікації з батьками щодо питань підвезення та інших аспектів роботи транспорту.

При підвезенні дітей дошкільного віку важливо враховувати їхні особливості та потреби, а також створювати безпечне та зручне середовище для їхньої перевезення.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Окреслена проблема потребує унормування, оскільки регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на дошкільну освіту, а також визначає правові, організаційні та соціально-економічні засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти в державі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [The Law of Ukraine «On comprehensive general secondary education»]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [The Law of Ukraine «On preschool education»]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> [in Ukrainian].

3. Sanitarny rehlyament dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Sanitary regulations for institutions of general secondary education]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> [in Ukrainian].

4. Sanitarny rehlement dlia doshkilnyh navchalnyh zakladiv [Sanitary regulations for preschool educational institutions]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text> [in Ukrainian].
5. Pravyla nadannia posluh pasazhyrskoho abtomobilnoho transportu [Rules for the provision of passenger road transport services]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Pravyla dorozhnioho rukhu [Traffic rules]. (n.d.) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. DSTU 7013:2009 «Avtobusy spetsializovani dlia perevezennia shkoliariv. Tekhnichni vymohy» [Special buses for carrying schoolchildren. Technical requirements]. *online.dnaop.com*. Retrieved from https://dnaop.com/html/61467/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_7013_2009 [in Ukrainian].